

Kunst i nytt regjeringskvartal

januar 2021

Kunststrategi

Innhold

1. Kunst for et moderne regjeringskvartal i et mangfoldig, demokratisk samfunn	4
2. Kunst som kommuniserer med et bredt publikum.....	5
3. God tverrfaglig integrasjon mellom kunst, arkitektur og bymiljø	6
4. En helhetlig samlingstankegang som omfatter både produksjon og innkjøp av ny kunst og gjenbruk av eksisterende kunst	8
5. Aktiv formidling av kunsten før, under og etter prosjektperioden.....	12
6. Et kunstprosjekt som legger til rette for god og langsiktig forvaltning av verkene.....	14
7. Organisering av prosjektet	14
8. Økonomi – overordnet ressursdisponering.....	17
9. Framdrift.....	19

Forord

Det nye Regjeringskvartalet vil bli viktig i kraft av både sin konstitusjonelle betydning og sin sentrale beliggenhet i hjertet av hovedstaden. Gjennom Kunstordningen for statlige bygg settes det av midler til et omfattende kunstprosjekt i og rundt byggene. Prosjektet vil møte en stor offentlighet, og forhåpentligvis vil det være et tilskudd til både arkitekturen og Oslo by. Det er KORO, statens fagorgan for kunst i offentlige rom, som skal lede gjennomføringen av kunstprosjektet. Vår ambisjon er at kunsten, på samme måte som aktiviteten i Regjeringskvartalet, skal være relevant for et bredt publikum, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Regjeringskvartalet vil bestå av flere bygg, gateløp, plasser og parker, og byggeprosjektet vil strekke seg over mange år. KORO vil utarbeide *kunstplaner* der det tas stilling til hvilke kunstnere og kunstverk som er aktuelle i de ulike kontekstene.

I denne *kunststrategien* presenteres det forslag til hvilke overordnede valg som skal legges til grunn for prosjektet som helhet. Ut fra hvilke perspektiver og premisser skal arbeidet med kunsten skje? Hvilke metoder og verktøy vil være tilgjengelig for de som skal arbeide med gjennomføringen? Hvordan skal kunsten forankres og formidles til de ulike gruppene og offentlighetene som skal forholde seg til den? Hva skal til for at eksisterende og ny kunst kan bli sett i sammenheng, og hvordan kan det tilrettelegges for en forvaltning av verkene slik at kunsten beholder sin kvalitet over tid? På hvilken måte skal arbeidet med kunstprosjektet organiseres? Hvordan kan de samlede ressursene disponeres mest mulig effektivt på tvers av byggetrinnene? Når skal delprosjektene igangsettes, produseres og ferdigstilles? Kunststrategien er en invitasjon til en bred samtale omkring disse spørsmålene.

Et godt kunstprosjekt i Regjeringskvartalet forutsetter en kunstnerisk prosess hvor resultatet ikke er gitt på forhånd. Å frambringe viktig og varig kunst er et dialogisk arbeid. Åpne meningsutvekslinger og gode kunstprosjekter er som oftest to sider av samme sak.

1. Kunst for et moderne regjeringskvartal i et mangfoldig, demokratisk samfunn

Etter 22. juli 2011 fikk Regjeringskvartalet et nytt lag av symbolsk meningsinnhold. Det relativt anonyme bygningskomplekset, som samtidig var selve manifestasjonen av det norske sosialdemokratiet, fikk en utvidet betydning som åsted for terrorangrepet og etter hvert også som minnested for ofrene. Året etter hendelsen ble det besluttet at Regjeringskvartalet fortsatt skal ligge midt i byen, som et synlig og integrert symbol på nasjonens politiske maktstruktur.¹ Senere kom beslutningen om å samle alle departementene på ett sted for å forene et, til da, desentralisert regjeringsapparat.

Regjeringskvartalet skal representere regjeringmakten gjennom sin beliggenhet, byrommenes karakter og bygningenes arkitektur. Bydelen skal harmonere med Norges demokratiske idealer og ha et preg av en «stillfaren monumentalitet» uten å virke prangende eller avvisende, skriver Team Urbis og Statsbygg under overskriften «Stillfaren monumentalitet» i sin presentasjon av skisseprosjektet.² Sitatet kunne vært hentet fra Erling Viksjøs konkurranseutkast for Høyblokka på 50-tallet. Ideen om at statsapparatet ikke skal assosieres med pomp og prakt, men med saklig nøkternhet, springer ut fra et likhetsorientert tankegods som er like aktuelt i 2021.

Samtidig har Norge som nasjon gjennomgått store endringer siden Høyblokka sto ferdig i 1958. Takket være oljefunnene i Nordsjøen har Norge blitt et moderne velferdssamfunn og inntar posisjonen som et av verdens rikeste land. Folketallet har økt, og den demografiske sammensetningen er endret. I årene etter 1970 har innvandrerbefolkningen i Norge økt fra 60 000 til om lag 800 000, altså nærmere 15 % av befolkningen.³ I dag lever det mennesker fra flere enn 200 land i Norge, og staten skal representere en differensiert befolkning. Norge er fremdeles ett land, men det rommer veldig mange forskjellige virkeligheter. Spørsmålet om hva det vil si å være norsk, tilhøre den norske befolkningen og bo i Norge, vil avføde svært ulike svar.

I et stadig mer komplekst – og kanskje også polarisert – samfunn kan kunst og kunstnere bidra med alternative ytringer. Norske Billedkunstnere (NBK) formulerer det slik: «Kunstnere arbeider ofte med det som omgir dem og har en særegen sensibilitet for sin samtid. Dermed fungerer kunsten på flere parallelle nivåer. Kunsten er aktuell, analyserende og identitetsbyggende. Den kan bidra til bearbeidelsen av kollektive traumer og fungere som et speil til å forstå oss selv, våre omgivelser og vår samtid. Kulturell deltagelse lærer publikum å verdsette og respektere et stort meningsmangfold.»⁴ Kunstprosjektet i Regjeringskvartalet bør ikke ha som målsetning å fylle noen samfunnsnyttig funksjon. God kunst avfødes sjelden av instrumentelle krav. Samtidig er det ingen tvil om at kunsten, på sitt beste, er en forutsetning for det velfungerende demokratiet Regjeringskvartalet skal representere.

¹ Pressekonferanse 25. januar 2012: <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/regjeringskvartalet/folg-prosessen/id731689/>

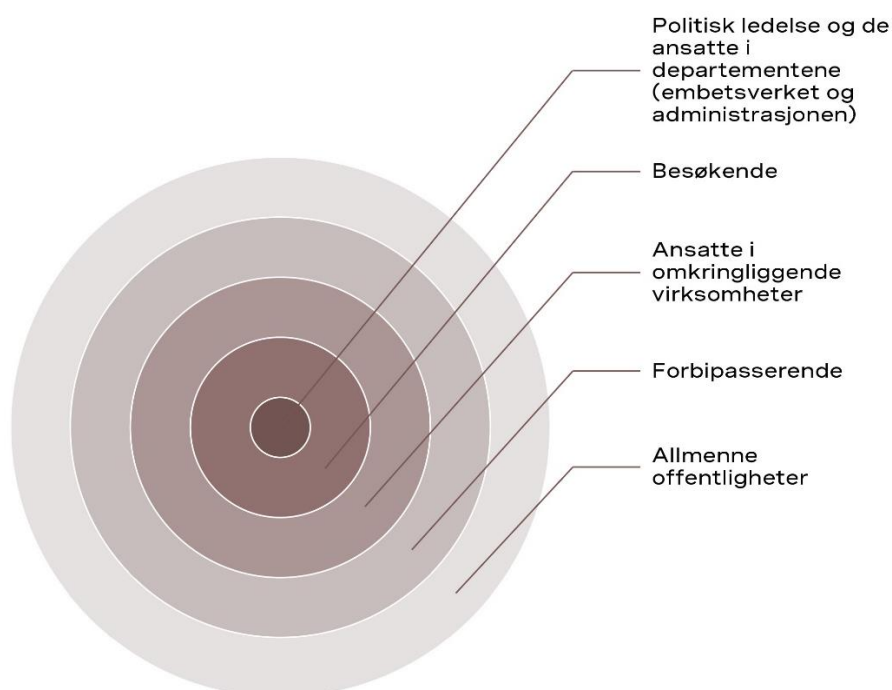
² Skisseprosjekt nytt regjeringskvartal: <https://www.statsbygg.no>

³ Medregnet både innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn: <https://www.ssb.no/innvbef>

⁴ Norske Billedkunstners innspill til kunstnermeldingen, 07.02.2019: <https://www.norskebilledkunstnere.no>

2. Kunst som kommuniserer med et bredt publikum

I Statsbyggs rom- og funksjonsprogram legges det opp til at ca. 4 700 mennesker vil ha sitt daglige virke i regjeringsbyggene. I tillegg vil det være ca. 130 000 besøkende per år, noe som gir i underkant av 600 registrerte besøkende per normalarbeidsdag.⁵ En rekke andre virksomheter har tilhold i randsonen av Regjeringskvartalet, deriblant VG, Trefoldighetskirken og Høyesterett. En del partikontorer og fagforeninger vil også ha sitt daglige virke i området. Det legges dessuten opp til at utformingen av det nye Regjeringskvartalet skal bidra til «en betydelig forbedret øst–vest-gangforbindelse», og det antas at det vil bli en økt strøm av gående og syklende i området. Videre vil etableringen av den nye regjeringsparken bidra til at områdene også vil benyttes til rekreasjonsformål; delene av kunstprosjektet som befinner seg utendørs, vil altså potensielt henvende seg til hele Oslos befolkning, men også til tilreisende fra inn- og utland. De beslutningene som tas i regjeringskontorene, påvirker hele landet. Slik sett er Regjeringskvartalet også et nasjonalt anliggende, og kunsten kan komme til å bli en del av den kollektive hukommelsen gjennom nyhetssendinger og annen mediedekning.

Kunst i offentlige rom er ofte gjenstand for debatt og høster sjelden unisont bifall – men kan samtidig være vanskelig å møte med likegyldighet. Å forholde seg til en så stor og uforutsigelig publikumsgruppe som Regjeringskvartalets besøkende utgjør, krever god og målrettet formidling, men også kjennskap til dem man snakker til. KOROs tilnærming til forankring i dette prosjektet vil utvikles i nært samarbeid med de organene som allerede er etablert i byggeprosjektet. Disse er beskrevet nærmere i kapittel 7.

⁵ Nytt regjeringskvartal, rom- og funksjonsprogram, 01.11.2016: <https://www.statsbygg.no>

3. God tverrfaglig integrasjon mellom kunst, arkitektur og bymiljø

Kunstprosjektet i Regjeringskvartalet skal spille sammen med arkitekturen og bymiljøet som omgir det. Dette innebærer at kunstplanene som presenteres, vil forholde seg aktivt til den eksisterende arkitekturen, de planlagte nybyggene og forbindelseslinjene mellom dem. Like viktig er mellomrommene mellom byggene og byrommene som oppstår rundt og i umiddelbar nærhet til dem. Regjeringskvartalets historie er også relevant. De historiske byplangrepene gir innsikt i årsakene til dagens bybilde; beslutningene som er tatt, reflekterer arkitektoniske valg samtidig som de sier noe om dannelsen av en nasjon. Da bomben eksploderte i Regjeringskvartalet 22. juli 2011, besto kvartalet av ti bygninger: Finansdepartementet (G-blokka) fra 1906, Høyblokka (H-blokka) fra 1958 og Y-blokka fra 1970 var de tre første. Den tidligere hovedpolitistasjonen i Christiania/Oslo fra 1866 ble tatt i bruk i 1978. Samme år ble S-blokka ferdigstilt, og senere et ombygget Møllergata 17 (1982) og R4 (1988), samtlige tegnet og realisert av Viksjøs Arkitektkontor A/S. I 1990 sto samme kontor for påbygget på Høyblokka. Noen år senere ble regjeringsparken rundt Høyblokka anlagt med karakteristisk bygulv, vannspeil og hage etter tegninger av arkitektfirmaet Lunde & Løvseth AS i samarbeid med landskapsarkitektene Sundt & Thomassen AS og kunstneren John Audun Hauge. R5 ble tegnet av Torstein Ramberg og sto ferdig i 1996. Grubbegata 1 ble ombygget av 4B Arkitekter i 2000, og i 2012 kom R6, tegnet av BA Arkitekter. Når prosjekt Nytt regjeringskvartal er ferdig realisert en gang i fremtiden, er det første gang man samler hele statsapparatet på Hammersborg siden ideen ble lansert på 1830-tallet.⁶ I mellomtiden er ideen om hva som er god byutvikling og hva som er best egnet til å målbære det norske demokratiet, kraftig endret.

3.1 Steder for kunst

I forbindelse med utarbeidelsen av kunststrategien har KORØ, i samarbeid med Team Urbis og Statsbygg, gjort en overordnet kartlegging av hvilke områder og steder som kan egne seg for kunstprosjekter. De presenteres i første omgang som mulighetsrom som vil undersøkes nærmere når kunstplanene for de ulike delprosjektene foreligger. Det er mange ulike interesser knyttet til både utforming og anvendelse av Regjeringskvartalets arealer. Et godt kunstprosjekt forutsetter at et slikt mulighetsrom holdes åpent så lenge som mulig, og at dialogen mellom fagdisiplinene er konstruktiv og løsningsorientert. Samtidig må kunstprosjektet imøtekomme hensynet til et regjeringsapparat i stadig endring, med fleksibilitet og funksjonalitet som viktige forutsetninger for rom- og funksjonsplaner og øvrig bygningsstruktur.

Vi har valgt å sortere steder etter et klassifiseringssystem som avspeiler offentlighetsgrad. Dette betyr imidlertid ikke at det bare er de mest offentlige stedene som er interessante. Selv om det er naturlig å prioritere steder der kunsten møter et stort publikum, kan det også være interessant å se på steder som er mindre åpenbare: ikke-steder som aktiveres gjennom kunsten, der kunstverket blir en attraksjon i seg selv, som igjen definerer omgivelsene. Selve kartleggingen foreligger i et eget dokument som er vedlagt strategien. Den er utarbeidet i tett dialog med Statsbygg og Team Urbis. Det vil kunne komme til nye områder etter som byggeprosjektet blir ytterligere konkretisert, og listen utvides fortløpende.⁷

⁶ Med unntak av Forsvarsdepartementet, som fremdeles skal være på Akershus.

⁷ Dette gjelder f.eks. området i og rundt kjøre- og sykkeladkomst og steder i byrommet som ikke er ordentlig definert enda.

Klassifisering etter offentlighetsgrad:

1) Allment tilgjengelige byrom

Mest mulig av kunsten i Regjeringskvartalet skal være tilgjengelig for flest mulig mennesker. Regjeringskvartalet utgjør et vesentlig område i Oslo sentrum som tilhører befolkningen, og det bør tilrettelegges for kunstopplevelser i gatebildet, på Regjeringskvartalets to plasser og i den nye regjeringsparken som skal etableres.

2A) Innside/utside

Takket være utstrakt bruk av glass finnes det flere rom i den nye bygningsmassen som egner seg for kunstprosjekter som kan oppleves både innenfra og utenfra.

2B) Hovedinngangspartier

De viktigste inngangspartiene har høy grad av synlighet/representativitet, og det er mange besøkende som passerer forbi. Stedene er ikke umiddelbart tilgjengelige for en større offentlighet.

3A) Sosiale soner for politisk ledelse, ansatte og besøkende

Steder med høy grad av synlighet for besøkende og ansatte, som samhandlingsstrøk og kantiner. Mange passerer forbi, og rommene er tilrettelagt for rekreasjon/møter. Stedene er ikke umiddelbart tilgjengelige for en større offentlighet.

3B) Offisielle representasjonsrom

Statsministerens kontor, statsrådsseksjonene, tilknyttede møterom og VIP-spisesal. Steder med høy grad av representativitet. Formelle rom. Utilgjengelige for andre enn inviterte.

4) Rom som kun er tilgjengelige for ansatte

Kulverter, personalinnganger, kjøreadkomster.

4. En helhetlig samlingstankegang som omfatter både produksjon og innkjøp av ny kunst og gjenbruk av eksisterende kunst

Kunstprosjektet i Regjeringskvartalet skal i første rekke omfatte innkjøp og produksjon av ny norsk og internasjonal samtidskunst. Hvilke kunstnere, verk, formater, teknikker og uttrykk som velges ut, ses i sammenheng med konteksten kunsten skal inngå i. Det er et mål at kunsten holder høy kvalitet, er i dialog med utviklingstrekk i samtidskunsten generelt og oppleves som aktuell, også i framtiden. Det bør være åpenhet for at kunsten kan utfordre de verdiene og forestillingene området representerer; kanskje kan kunstnerne nettopp være med på å skape kvaliteter og egenskaper som er fraværende i arkitekturen og uterommene ellers. I tillegg til verk av permanent karakter bør det være rom for kunst som utfordrer det tradisjonelle utsmykkingsbergrepet – kunst som er temporær, relasjonell eller dialog- og deltakerbasert.

Byggeprosjektet vil ha mange faser, og det kan være interessant å innlemme prosessuelle arbeider som f.eks. undersøker og dokumenterer transformasjonen av området.⁸ Slike tidsbegrensede hendelser kan peke fram mot et ferdig regjeringsanlegg, samtidig som de bidrar til etablering av midlertidige og permanente inne- og uterom for publikum underveis i byggeprosessen.

En viktig forutsetning for kunstprosjektet i Regjeringskvartalet er at det allerede finnes kunst i departementene og i Regjeringskvartalet som det er naturlig å inkludere når man skaper en «ny» kunstsamling for det nye regjeringsanlegget. Dette handler både om kunsten som befinner seg eller har befunnet seg i det fysiske byrommet som omtales som Regjeringskvartalet i dag, og om kunsten i departementene – som til dels befinner seg i Regjeringskvartalet, og til dels er spredt i ulike kontorlokaler rundt om i byen.

4.1 Kunst i Regjeringskvartalet

Regjeringskvartalets historie er også historien om kunst- og kulturhistoriske objekter som har vært, eller fremdeles er, knyttet opp mot byggene og byrommene. Det er historien om Arne Garborgs plass, som ble ofret for Y-blokka, veggfrisen *Edens have* av Arne Lindaas, som ble malt på murene langs Hammersborggata og Hospitalsgata i 1972/1973, men som forsvant igjen i 2009 på grunn av dårlig vedlikehold, og Picassos *Fiskerne*, som fikk prege byrommet på Johan Nygaardsvolds plass i 50 år, før den flyttes i forbindelse med etableringen av det nye Regjeringskvartalet. Kuratorene vil i det videre arbeidet med prosjektet foreta en bredere undersøkelse av kunsten som har vært assosiert med eller fremdeles forbindes med denne delen av byen.

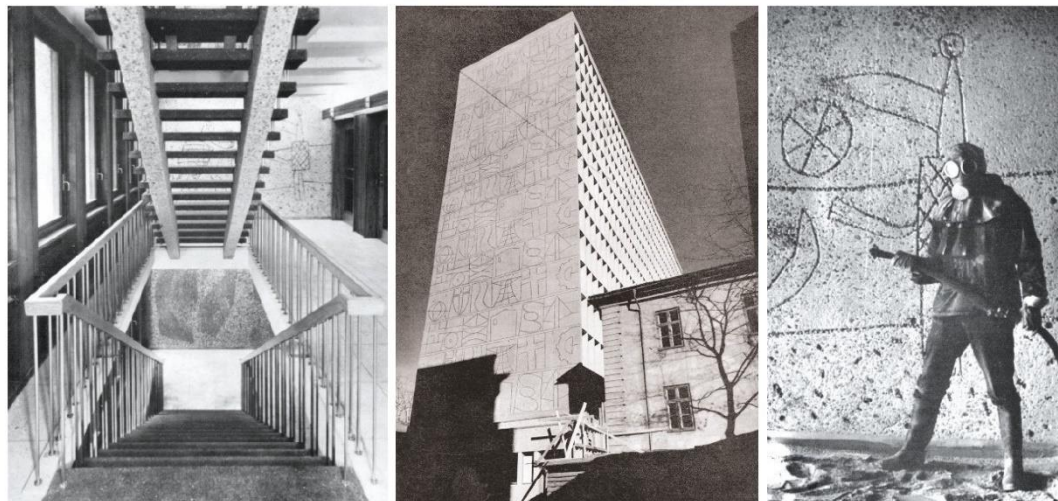
4.2 Kunst i departementskontorene

I Høyblokka er det bygningsintegrert, stedsspesifikk kunst som mangler sidestykke i norsk kunsthistorie. Dette gjaldt også Y-blokka inntil den ble revet høsten 2020. KOROs har fungert som rådgivere for Statsbygg og Team Urbis i vurderingen av nye plasseringer for de to hovedverkene *Fiskerne* og *Måken* av Pablo Picasso og Carl Nesjar. Dette er gjort rede for i KOROs notat *Kunstfaglig vurdering av alternativ plassering av integrert kunst*.⁹ *Fiskerne* og *Måken* er de mest synlige, men langt fra de eneste eksemplene på samspill mellom arkitekt og kunstner i Regjeringskvartalet. Flere av datidens mest profilerte norske kunstnere, slik som Kai Fjell og den nevnte Carl Nesjar, men også yngre kunstnere som Inger Sitter, Tore Haaland og Odd Tandberg, var involvert. Sammen med Picasso fyller de Høyblokkas trapperom og inngangsparti. Arbeidene markerte gjennombruddet for bruk av et abstrakt, nonfigurativt formspråk i offentlige utsmykninger, med sandblåst naturbetong som materiale for store veggarbeider oppover i etasjenes trapperom, på søyler og gavler.

⁸ Statsbygg har selv igangsatt et prosjekt på byggegårdene. Dette er altså ikke aktuelle flater for det kunstprosjektet som omtales her.

⁹ Datert 21.08.2018.

Høyblokka og kunsten skal i sin helhet restaureres, og vil inngå i Regjeringskvartalets kunstsamling.

Erling Viksjø og Carl Nesjar samarbeidet tett om utsmykkingene i Høyblokka: Trappeløpet og fasaden på Høyblokka til venstre og i midten, Carl Nesjar i arbeid med Picassos motiv *Stranden* i 8. etasje til høyre.

I tillegg til de integrerte arbeidene finnes det en del verker vi allerede kjente til før registreringsarbeidet ble igangsatt. Noen av disse tilhører KOROs samling, men ikke alle. I notatet *Fra Hannah Ryggen til Vanessa Baird* (datert 10.10.2019) redegjør KORO for verk hvis dimensjoner og kunsthistoriske betydning tilsier at de bør tas hensyn til i forbindelse med detaljplanleggingen av arkitekturen, men også i utviklingen av den overordnede strategien og de etterfølgende kunstplanene for Regjeringskvartalet. Verkene representerer deler av norsk kunsthistorie i en periode som strekker seg fra 1958 fram til i dag, med hovedvekt på 1980-tallet. Notatet ble laget for å skape en bevissthet omkring det som allerede finnes av kunst når byggeprosjektet tas inn i en detaljeringsfase. Siden det ble forfattet før registreringsarbeidet ble iverksatt, er det imidlertid ikke uttømmende.

Notatets tittel *Fra Hannah Ryggen til Vanessa Baird* er ikke tilfeldig valgt. Det er svært interessante forbindelseslinjer mellom mange av verkene som nevnes, men Ryggen og Bairds verk står i særstilling, selv om femti år skiller dem i tid. Hannah Ryggens billedvev *Vi lever på en stjerne* ble til som et resultat av et bestillingsoppdrag fra arkitekt Erling Viksjø på 50-tallet. Verket, som hang i foajeen i Høyblokka, ble skadet under bombeangrepet 22. juli 2011, men er nå fullstendig restaurert og ivaretas inntil videre av Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum i Trondheim. Det samme gjelder Ryggens billedvev *Trojansk hest/Picasso*, som opprinnelig hang i Statsrådssalen i Høyblokka. Vanessa Bairds tre monumentale malerier *Lenge gikk jeg tidlig til sengs*, *Lyset forsvinner – bare vi lukker øynene* og *To Everything There is a Season* ble laget i perioden 2012–2014 på oppdrag fra KORO. Maleriene ble bestilt i forbindelse med byggingen av R6, til dags dato det nyeste bygget i Regjeringskvartalet. Både Ryggens og Bairds verk er laget spesielt til konteksten de var ment å henge i. Samtidig ble begge gitt full og uinnskrenket kunstnerisk frihet i utviklingen av sine respektive oppdrag. KOROs notat beskriver også skulpturer som har preget regjeringskontorenes umiddelbare uterom de siste tiårene: Knut Steens *Aurora*, Kristian Blystads *Torso* og Do Ho Suhs *Grass Roots Square*. Videre finnes det arbeider av kunstnere som Per Kleiva, Gunnvor Advocaat og Anna-Eva Bergman som ikke trenger spesielle bygningsmessige tilpasninger, men som tenkes inn i en omfattende presentasjon av nyere norsk kunsthistorie.

KORO har engasjert to konservatorer som sammen med forvaltningsseksjonen har laget en oversikt over og tilstandsvurdering av den eksisterende kunsten i de ulike departementskontorene. Kartleggingen av den eksisterende kunstsamlingen gir den nødvendige oversikten som vil bli lagt til grunn for en rekuratering av utvalgte verk fra samlingen. Gjennomgangen hittil tyder på at mange enkeltverk av ulike årsaker ikke egner seg i det nye Regjeringskvartalet. KORO vil sørge for at disse verkene kommer til nytte i andre offentlige sammenhenger, f.eks. gjennom Kunstordningen for leiebygg og eldre statsbygg (LES). Det kan også være aktuelt å lage et artotekliknende system for kontorlandskapene, i den grad det er plass til kunst der.

Hannah Ryggen: *Vi lever på en stjerne* (1958) og Vanessa Baird: *Lenge gikk jeg tidlig til sengs* (2013).

4.3 Fire overordnede prinsipper

Vi har formulert fire overordnede prinsipper som skal ligge til grunn for de kuratoriske beslutningene i kunstprosjektet. Prinsippene skal være tydelig identifiserbare i kunstprosjektet *sett under ett*.

4.3.1 Gjenbruk – videreføring – kontinuitet

Noen av de sentrale verkene som allerede finnes i departementskontorene, er som nevnt presentert i notatet *Fra Hannah Ryggen til Vanessa Baird*. De eksisterende arbeidene vil danne utgangspunkt for nye innkjøp, og sammen vil de utgjøre en ufullstendig, men særegen versjon av den norske kunsthistorien fra de siste hundre årene. Dette grepet vil reflektere det historiske sveipet vi ser i arkitekturen, fra G-blokka, som ble bygget i 1906, gjennom Høyblokka fra 1958 og fram til den nye bygningsmassen som etableres i årene som kommer. Å utvide en samling innebærer også en mulighet til å *favne* videre. Opplevelsen av «norskhet» i norsk kunst har vært diskutert og problematisert siden kunsthistoriefaget ble etablert, og en av de mest framtrepende tendensene i samtidskunsten de siste årene har nettopp vært en kritisk gjennomgang av de perspektivene vi har forstått historien ut fra. Det er ikke lenge siden for eksempel Nasjonalmuseet gikk aktivt inn for å innlemme samisk kunst i sin samling. Hva sier de historiske verkene i departementene om hvordan man har forstått kunst, identitet, representativitet og nasjonalitet de siste hundre årene? Hva har vært strategiene bak de innkjøpene man har gjort? Hvordan kan nye innkjøp og oppdrag bidra til å kommentere og kanskje korrigere denne oppfatningen?

4.3.2 Samtid – fortid – framtid

Tid representerer brudd, men også kontinuitet. Med utgangspunkt i de eksisterende kunstverkene vil vi undersøke hvilke linjer vi kan trekke mellom fortid, nåtid og framtid. Fra et kulturhistorisk perspektiv vil det også være interessant å se på hvilke gjenstander som har vært knyttet til Regjeringskvartalet – til det bestemte geografiske området Hammersborg og til ulike faser i stedets historie.¹⁰ Vi vil lete etter tematikker og tendenser som igjen er aktuelle, og som kan komme til å være like aktuelle etter vår tid, og vi vil samarbeide med samtidskunstnere som kan gå i dialog med, kommentere og kanskje utfordre historien. Et slikt grep vil styrke en kunsthistorisk fortelling om tendenser og strømninger i kunsten og i samfunnet.

Hendelsene den 22. juli 2011 er en viktig del av både Norges og Regjeringskvartalets historie. 22. juli-senteret skal etter hvert reetableres i Høyblokka, og en del av Johan

¹⁰ Et slikt historisk tilbakeblikk kan også omfatte de historiske departementsbyggene.

Nygaardsvolds plass er tiltenkt et nytt minnested. Kunstprosjektet vil selvsagt forholde seg til hendelsene som en del av den komplekse, historiske veven som danner bakteppe for det nye bykvartalet, men de vil ikke være noe hovedtema for kuratorene.

4.3.3 Tverrfaglighet og samhandling

I dagens samfunn er det å arbeide tverrfaglig en selvfølgelighet. Det finnes gode historiske eksempler på at fagpersoner har hatt gjensidig utbytte av hverandre, og at de nettopp på grunn av samhandlingen har bidratt til nyskaping. Utviklingen av naturbetongen, som arkitekt Erling Viksjø gjorde i samarbeid med sivilingeniør Sverre Jystad og senere utforsket sammen med Carl Nesjar og en rekke andre kunstnere, er et godt eksempel på innovasjon som oppstår når fagdisipliner møtes. Kunstprosjektet i Regjeringskvartalet skal innby til tverrfaglige samarbeid og felles kunnskapsutveksling ut fra ideen om at kunsten og vitenskapene grunnleggende sett dreier seg om det samme: en forbedret forståelse av oss selv og verdenen vi samhandler med.

4.3.4 Et bevisst forhold til utsmykkingsbegrepet og et kunstfelt i endring

I Høyblokka finnes noen av de mest ikoniske verkene i norsk utsmykkingshistorie. Et nytt kunstprosjekt i Regjeringskvartalet må forholde seg aktivt til dette. Kunstfeltet er i stadig endring, og hver generasjon har sin tilnærming til utsmykkingsbegrepet og hva det vil si å skape kunst til offentlige rom. KORO skiftet navn fra Utsmykkingsfondet i 2006. Navneskiftet må forstås som en reaksjon fra kunstmiljøenes side på at utsmykking i stigende grad ble assosiert med dekorering av bygg. Ordbruken var ikke lenger dekkende for kunstneriske prosjekter som hadde ambisjoner utover å dekorere de visuelle omgivelsene, og som la for dagen et politisk og sosialt, like mye som et estetisk, innhold. Det er et uttalt ideal for mange kunstprosjekter i det offentlige rommet å bryte med etablerte tenkemåter og utfordre rådende strukturer i en demokratisk offentlighet. I et av de største kunstprosjektene som er gjennomført i en offentlig sammenheng i moderne tid, er det naturlig å se nærmere på denne utviklingen.

5. Aktiv formidling av kunsten før, under og etter prosjektperioden

All kunst blir til i møtet mellom kunstner og betrakter. Framstilling og fortolkning av et kunstverk kan forstås som to sider av samme sak. For at kunsten skal være meningsfull, kreves det at betrakteren har tilstrekkelig informasjon om og motivasjon til å komme i dialog med kunstnerens arbeider. Formidling bistår betrakteren i å forankre og skape eierskap til kunsten, og slik nærmer den seg også det man kan kalle «preventiv forvaltning». Man passer gjerne bedre på det man har et forhold til. Selv om vi ønsker at kunsten skal være tilgjengelig for så mange som mulig, skal den imidlertid ikke nødvendigvis tekkes alle. Det er i dette skjæringspunktet at kunsten ofte viser sin betydning, og formidling kan bidra til at den ikke avskrives på veien dit.

Siden den offentlige kunsten kommuniserer med et svært sammensatt publikum, alt fra ansatte som møter kunsten direkte og regelmessig, til nasjonale og internasjonale besøkende og forbigående, vil formidling i denne konkrete konteksten være utfordrende og omfattende. Denne delen av prosjektet krever åpenhet, målgrupperettet kommunikasjon og vilje til dialog og debatt både utad og innad i de enkelte delene av forvaltningen. For de aller fleste vil kunsten i Regjeringskvartalet likevel ikke bli noe man opplever direkte. De vil erfare en kunst som er *videreformidlet*. Dette perspektivet må også tas hensyn til i formidlingsarbeidet. Regjeringskvartalet er geografisk lokalisert i Oslo, men funksjonene byggen fyller, angår hele befolkningen. Derfor vil det også være aktuelt å arbeide med formidling andre steder enn i hovedstaden.

Hensikten med formidlingsarbeidet er overordnet å lage en offentlighet rundt kunsten. Formidling kan tolkes bredt, fra helt konkrete kommunikasjonsoppgaver som pressearbeid og skilting til hendelser som også kan forstås som autonome kunstprosjekter. Formidlingen skjer både forut for, underveis og etter at kunstprosjektet er formelt åpnet:

5.1 Formidling etter ferdigstillelse

De tiltakene som settes i verk når prosjektene etter hvert materialiserer seg, er i stor grad knyttet til kunstprosjektene beskaffenhet og vil konkretiseres i videre delplaner og konkrete kunstplaner for de ulike bygningstrinnene.

5.2 Formidling underveis

I et så stort prosjekt er det relevant å sette av ressurser til større formidlingsprosjekter. Et nærliggende eksempel, hentet fra et annet stort offentlig byggeprosjekt, er «Munchmuseet i bevegelse», som gjennom fem år har produsert nye, midlertidige kunstprosjekter på ulike steder i de berørte bydelene i aksene mellom nytt og gammelt museumsbygg. Det har bidratt til å forankre museet både i lokalsamfunnet det flytter fra, og i lokalsamfunnet det

kommer til, samtidig som det har gitt frampek til det nye museets program for samtidskunst. I prosjekt Nytt regjeringskvartal vil vi utvikle egne formidlingsprosjekter som tar tak i spørsmål knyttet til for eksempel representasjon, identitet og tilhørighet.

Til KOROs kunstprosjekt i Den Norske Opera & Ballett ble det også gjort grep som kan tjene som inspirasjon. To norske videokunstnere ble invitert til å arbeide med Folketeaterbygningen på Youngstorget, bygget operaen flyttet *fra*. Dermed dokumenterte de samtidig en del av institusjonens egen historie. Kanskje kan det også være interessant å bruke prosjekt Nytt regjeringskvartal som en inngang til en undersøkelse av nye norske forvaltningsideologier. Selve *planleggingsprosessen* kan – i likhet med arbeidet som skal foregå i byggene – være interessant materiale for kunstneriske undersøkelser. Hva har skjedd i offentlig forvaltning siden Viksjø hadde Høyblokka på tegneblokken? Hva sier for eksempel prosjektets omfattende program for brukermedvirkning om individets forventning om informasjon og rett til medvirkning i utviklingen av tjenester og tilbud?

Mens man venter på at nye bygg og kunstverk skal komme til, kan man også rette søkelyset mot den eksisterende kunsten og arkitekturen. «Det er ingenting i denne verden så usynlig som et monument», skrev den østerrikske forfatteren Robert Musil for om lag hundre år siden. Sitatet er ikke nødvendigvis direkte overførbart til all offentlig kunst, men Musil pekte på en tendens; betydningen og relevansen til den offentlige kunsten avtar gjerne med tiden; den blir redusert til anonyme landemerker eller flyttbare ornamenter i bylandskapet. Reaktivering – gjennom målrettede formidlingstiltak – kan bidra til at verkene blir gjenstand for fornyet interesse og oppleves på nytt av nye publikumsgrupper. En ny plassering, eller en endring av de umiddelbare omgivelsene verkene befinner seg i, endrer ikke bare opplevelsen av verkene, men potensielt også publikums forståelse av dem.

6. Et kunstprosjekt som legger til rette for god og langsiktig forvaltning av verkene

I Regjeringskvartalet vil det være et aktivt samspill mellom eksisterende og ny kunst. Den forvaltningskunnskap som konservatorene representerer, er i denne sammenhengen viktig. All kunst lages for et kortere eller lengre liv. For at verkene skal kunne ha – og gjerne også øke – sin betydning over tid, er det viktig at det allerede i produksjonen av ny kunst, eller i restaureringen av den eksisterende, legges til rette for at kunstverkene beholder sin kvalitet i hele den perioden de er ment å skulle vare. Dette forutsetter god og faglig kompetent forvaltning.

6.1 Overordnet forvaltning

KORO vil trolig få det overordnede forvaltningsansvaret for all kunsten i det nye Regjeringskvartalet. Dette innebærer at vi skal holde oversikt over kunsten, sørge for at den blir godt ivaretatt, og gå aktivt inn med råd og veiledning om forvaltningen av den. Det daglige, praktiske og økonomiske ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold ligger hos dem kunsten befinner seg hos. Som en del av kunstprosjektet vil det bli lagt fram et forslag til en samlet løsning for forvaltningsarbeidet i det nye Regjeringskvartalet.

6.2 Håndtering av eksisterende verk

KOROs forvaltningsseksjon har gjennomført et registreringsprosjekt for den kunsten som allerede finnes i departementenes lokaler. KORO skal også administrere istandsetting og logistikk rundt de verkene som tas med inn i det nye kunstprosjektet. Den kunsten som ikke blir tatt med i det nye kunstprosjektet, vil bli håndtert med sikte på alternative anvendelser. Av dagens 16 departementer er det UD som forvalter den desidert største samlingen av enkeltverk. Flere av disse befinner seg på utenriksstasjonene. UD er også det eneste departementet med egen kunstfaglig kompetanse knyttet til forvaltningsoppgaver. KORO vil sørge for en tett og god dialog med UD om videre bruk og eventuell etterbruk av denne delen av samlingen.

6.3 Preventiv forvaltning og samlingsforvaltning

Forvaltningsperspektivet ivaretas i forbindelse med alle innkjøp og oppdrag knyttet til kunstprosjektet. KOROs konservatorer gjør vurderinger fortløpende og sørger for at kunstens eksponering for eventuelle risikofaktorer minimeres. Når verkene er ferdige, innhentes teknisk dokumentasjon, og rutiner for vedlikehold utarbeides sammen med kunstner.

Når kunst fra KORO overleveres til mottakeren, inngås det en avtale som klargjør ansvarsforholdet mellom partene. I avtalen vises det bl.a. til åndsverkloven, som regulerer opphavsrettslige forhold vedrørende kunstverkene. Som vedlegg til avtalen følger en instruks om hvordan forvaltning, drift og vedlikehold skal utføres. Instruksen omtaler også nødvendig vern av områdene rundt kunsten.

7. Organisering av prosjektet

Kunstprosjektet i det nye Regjeringskvartalet vil bli gjennomført i tråd med Kunstordningen for statlige bygg. Ordningen er regulert gjennom Kongelig resolusjon av 2. september 1997. Det er etablert rutiner for avsetning av midler til kunst etter nærmere kriterier (omtalt i kapittel 8). Statsbygg stiller midlene til disposisjon for KORO, som står for prosjektledelse og gjennomføring av kunstprosjektet.

7.1 KOROs interne prosjektorganisasjon

KOROs faglige arbeid skjer under prinsippet om «armlengdes avstand». Dette er begrunnet i en internasjonal tradisjon der kunstens relative autonomi anses som en forutsetning for dens kvalitet og samfunnsmessige betydning. I praksis er både faglige og økonomiske beslutninger knyttet til prosjekter under kunstordningen delegert til KOROs direktør. Dette vil være tilfellet også for kunstprosjektet i Regjeringskvartalet.

KORO er organisert i fire seksjoner, som alle vil være involverte i kunstprosjektet i Regjeringskvartalet.

- **Kunstseksjonen** har ansvar for prosjektledelse, kuratering og produksjon av kunstprosjektet.
- **Forvaltningsseksjonen** vil sikre kunnskap om den eksisterende kunsten og tilrettelegge for at både eksisterende og nye verk er teknisk tilpasset de omgivelsene de skal plasseres i. Konservatorene lager også planer for den langsiktige ivaretagelsen av verkene.
- **Seksjon for kommunikasjon og formidling** vil bistå prosjektledelsen og kuratorene med kommunikasjon og formidling av kunsten i prosjektet – både i prosjektperioden og etter ferdigstilling.
- **Seksjon for administrasjon** bistår med administrative tjenester i prosjektet, herunder økonomi og rapportering.

Kunstprosjektet i Regjeringskvartalet vil bli fulgt opp av en intern prosjektgruppe bestående av kuratorer og produsenter, konservator, kunstformidler og representanter for administrasjonen. Prosjektleder er kurator Elisabeth Byre.

7.2 Kunstrådet

I Kongelig resolusjon forutsettes det at arbeidet med gjennomføringen av kunstprosjektene skjer i nær dialog med institusjonene som skal ha kunsten hos seg, slik at de kunstfaglige og ressursmessige valgene som gjøres, er godt forankret. Det er ikke en ambisjon å oppnå full enighet om alle beslutninger, men det er viktig å sikre at prosessene som ligger til grunn for beslutningene er gode. For å ivareta relasjonen til ledelsesmiljøene både i forvaltningen og i byggeprosjektet er det opprettet et kunstråd. Kunstrådet er et rådgivende organ som skal gi råd til KOROs ledelse når det gjelder utforming av kunststrategi, kunstplaner og overordnet ressursdisponering i prosjektet. Kunstrådet vil også være en viktig forankringskanal overfor den politiske og administrative ledelsen i regjeringsapparatet.

KMD har stått for oppnevning av Kunstrådet og utformet rådets mandat.

7.3 Fora for brukermedvirkning

7.3.1 Prosjektråd

Prosjektrådet består av KMD som oppdragsgiver, Statsbygg som byggherre, SMK, alle departementene (unntatt Forsvarsdepartementet), DSS og tillitsvalgte. Medlemmene er i hovedsak ekspedisjonssjefer i departementenes administrasjonsavdelinger. Prosjektrådet kvalitetssikrer beslutningsgrunnlag fra brukermedvirkningsprosessene og er et rådgivende organ for KMD som prosjekteier. Prosjektrådet vil bli holdt løpende orientert om kunstprosjektet og vil på egnet måte bli involvert før kunstplanene for de enkelte delene av prosjektet fastsettes av KORO.

7.3.2 Brukerråd per bygg

KOROs arbeid med medvirkningsprosesser i Regjeringskvartalet bør koordineres med tilsvarende prosesser i byggeprosjektet. Brukerråd per bygg består av representanter fra KMD som prosjekteier for Regjeringskvartalet, innplasserte departementer som framtidige brukere av bygningen, DSS som leverandør av tjenester, samt Statsbygg som byggherre og framtidig forvalter av bygningen. Brukerrådet er KMDs rådgivningsgruppe innenfor hver enkelt bygning. Det legges opp til at brukerrådene får god anledning til å komme med innspill i forbindelse med KOROs kartleggingsarbeid. Forslag til kunstplaner for hvert enkelt bygg forankres i de brukerrådene planene angår.

7.4 Produksjonsutvalg

Kunst i offentlige bygg og utemiljøer står i et aktivt utvekslingsforhold til omgivelsene. Dette fører med seg et behov for koordinering av planer og prosesser i byggeprosjektet og kunstprosjektet. For bygningsintegreerte kunstverk er dette innlysende, men også for frittstående verk vil det være betydelige krav til samordning mellom byggeprosjekt og kunstproduksjon.

For å ivareta behovet for løpende koordinering er det allerede etablert et produksjonsutvalg der prosjektlederne hos Statsbygg, Team Urbis og KORO møtes jevnlig.

7.5 Kommunikasjon

KORO har intern fagkompetanse på kommunikasjon og kommuniserer alle nye, pågående og tidligere prosjekter til et allment publikum både i tilgjengelige kanaler (egne nettsider med digital samlingspresentasjon, sosiale medier, nyhetsbrev mv.) og der kunsten befinner seg. All innholdsproduksjon skjer i tett samarbeid med prosjektleder, formidlere, kuratorer og kunstnerne.

Det er etablert en kommunikasjonsstrategi for prosjekt Nytt regjeringskvartal. Det lages også en egen kommunikasjonsplan for kunstprosjektet. Det vil være hensiktsmessig at denne innarbeides i allerede etablerte kommunikasjonsstrukturer i Regjeringskvartalprosjektet. Slik sikres samsvar, koordinering og totalitet.

7.6 Formidling

Formidling kan bidra til positivt omdømme, forankring og eierskap – både til kunsten og til det overordnede prosjektet. Formidling kan imidlertid ta mange former, og det vil variere hvorvidt formidlingsprosjektene best knyttes til brukermedvirkningsfora eller etablerte kommunikasjonsstrukturer. Formidlingen vil også måtte eksistere helt uavhengig av disse (se kapittel 5). Bruker- og kommunikasjonsforaene vil fungere som nettverk som KORO kan benytte i formidlingsarbeidet etter behov.

8. Økonomi – overordnet ressursdisponering

I Kongelig resolusjon er det fastsatt kriterier for beregning av størrelsen på avsetningen til kunst. Grunnregelen i kunstordningen er at det skal settes av inntil 1,5 % av byggesummen til kunst. Procentsatsen øker i tråd med byggets offentlige bruk og betydning. Det er angitt fem kategorier for fastsettelse av satsen. Etter dialog mellom Statsbygg og KORO ble det sendt inn et felles innspill til KMD og KUD. Statsbygg har mottatt et brev fra KMD hvor følgende beregningsgrunnlag er lagt til grunn:

Rammen for kunstprosjektet skal beregnes av styringsramme P(50) av nybygg og rehabiliterte bygg over bakken, samt utendørsarbeider. Det er tatt utgangspunkt i at Regjeringskvartalet er kontorbygg (kategori 3), som gir en avsetning på 0,75 %, og bygg med spesielle konstitusjonelle oppgaver (kategori 5) med en avsetning på 1,5 %.

Følgende funksjoner og arealer vurderes å være knyttet til konstitusjonelle oppgaver: spesielle arbeidsplasser for SMK og statsrådseksjoner, VIP-funksjoner, pressesenter, møte- og konferanserom, kantine, felles vrimeleareal, broer, resepsjon og inngangspartier og utendørsareal. Funksjoner og arealer knyttet til kontorbygdelen vurderes å være: kontorareal, kjøkken, treningsfasiliteter, vakt- og sikkerhetsfunksjoner, driftsfunksjoner og tekniske rom over bakken. Arealer og funksjoner som ikke er nevnt over, skal holdes utenfor beregningsgrunnlaget.

Styringsrammen er foreløpig ikke vedtatt, derfor opereres det ikke med konkrete tall i dette dokumentet. Selv om vi ikke kjenner den eksakte avsetningen til kunst i de ulike byggetrinnene, er det viktig at det allerede nå gjøres vurderinger av den relative fordelingen av ressurser til ulike deler av kunstprosjektet. Kriteriene for beregningen av midler til kunst i Kongelig resolusjon bidrar til at det blir satt av relativt store midler til kunst i byggetrinn 1, mens opparbeiding av f.eks. regjeringsparken kommer i 3. byggetrinn. Uteområdene utløser mindre avsetninger. Ser en på hvor det er aktuelt og mulig å plassere kunsten, er det likevel grunn til å mene at man f.eks. bør spare en relativt stor andel av midlene til kunst i uteområdene. Det er hensiktsmessig å skille mellom beregningsgrunnlag og faktisk kunstbudsjett, slik at en kan bruke de samlede midlene mest mulig hensiktsmessig. Dette bør også gjøres i kunstprosjektet i Regjeringskvartalet.

I tabellene nedenfor vises forslag til overordnet fordeling av midlene til kunst. Tabell 1 forholder seg til bestemmelsen i Kongelig resolusjon, som fastslår at 15 % av budsjettet skal gå til dekning av gjennomføringskostnader. Denne budsjettposten omfatter lønnsutgifter til kuratorer, produsenter, konservatorer og andre som bidrar til gjennomføringen av prosjektet. Gjennomføringskostnadene dekker også utgifter til prekvalifiseringer og konkurranser, inkludert juryering og konkurransehonorarer for kunstnere, og andre spesielle prosjektkostnader (i Kongelig resolusjon omtalt som utgifter til bevegelig administrasjon). Kostnader til administrasjon og ledelse, grunnleggende formidling og forvaltning m.m. dekkes over KORO's driftsbudsjett.

Tabell 1: Grovfordeling av budsjettet på hovedformål (i prosent):

Gjennomføringskostnader	15 %
Kunstrelaterte utgifter	80 %
Formidling og forvaltning	5 %

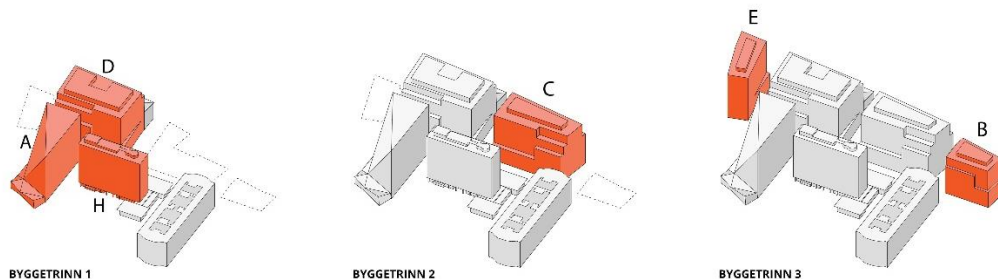
Tabell 2 viser forslag til fordeling av kunstmidlene med utgangspunkt i klassifisering etter offentlighetsgrad under kapittel 3. Fordelingen er basert på kuratorenes foreløpige gjennomgang av hvilke steder som gir rom for kunst, kombinert med øvrige føringer som er omtalt i kunststrategien. I tillegg til stedene som er omtalt i kapittel 3 og i notatet «Steder for kunst», er det foreslått avsetning av midler til midlertidige kunstprosjekter som produseres innenfor rammen av prosjektperioden. Tabellen reflekterer *kun* fordelingen av friske midler til kunst. Plasseringen av eksisterende verk i samlingen må vurderes som en del av det løpende kuratoriske arbeidet.

Tabell 2: Grovfordeling av kunstbudsjettet på steder for kunst (i prosent):

1) Allment tilgjengelige byrom	40 %
2 A) Innside/utside og B) Hovedinngangspartier	30 %
3 A) Sosiale soner for politisk ledelse, ansatte og besøkende og B) Offisielle representasjonsrom	25 %
4) Rom som kun er tilgjengelige for ansatte	3 %
5) Temporære prosjekter underveis som peker fram mot et ferdig regjeringsanlegg / etablering av midlertidige inne- og uterom for publikum underveis i byggeprosessen	2 %

9. Framdrift

Framdriften i KOROs kunstprosjekt skal koordineres med framdriften i byggeprosjektet ellers. Faste møter i produksjonsutvalget skal sikre at alle parter holdes gjensidig orientert underveis. I grove trekk følger KOROs kunstplaner fasene i Team Urbis' byggeprosjekt:

Team Urbis' foreløpige plan for trinnvis utvikling.

Hvert byggetrinn følges opp av en eller flere kunstplaner som behandles fortløpende i kunstrådet. Bygningsintegriert kunst og kunst som krever konstruktive tilpasninger i uterommene, slutføres parallelt med byggene og byrommene. Planen vil måtte justeres i samråd med byggeprosjektet.